

tott oldalanként. Az átviteli idő a kép minőségétől, a sorok sűrűségétől, nem utolsósorban a telefonvonal minőségétől függött. A távátvitel oldalanként 0,124–0,42 dollárba került nappal, 0,097–0,378 dollárba este. Egy dokumentum igénylése és megérkezése között távmásoló-készüléket használva 4,25 óra, telefonon hívva és távmásoló-készülékkel leadva átlag hét óra telt el. Telefonon igényelve és a dokumentumot postán vagy futárszolgálattal küldve a szükséges idő átlagosan két nap. A futárszolgáltatón keresztül küldve a kérést és leszállítva a dokumentumot, 9,14 napra volt szükség a kézbesítésig. Postai igénylés és küldés esetén az átlag 4,5 nap. Postán feladva a kérést és a dokumentumot futárszolgálattal küldve 5,67 napba, csomagként küldve 4 napba, távmásolat révén 2 napba telt az igény teljesítése. A csomagküldés volt a legdrágább (2,07–2,86 dollár dokumentumonként), a távmásolat 0,58–3,11 dollárba került.

A könyvtárközi kölcsönzés forgalma megnőtt: nem a használók, hanem a dokumentumok utaznak! Amikor az olvasók rájöttek, hogy gyorsan lehet az információhoz hozzájutni, megnövekedett az igénylések száma is.

A távmásolás nem teszi feleslegessé az információszolgáltatás egyéb módját, s nem is helyettesíti, hanem kiegészíti őket. Különösen akkor előnyös az igénybevétele, ha gyors válaszra van szükség.

A program sikere miatt a folytatást tervezik, újabb területek bekapcsolásával. Az eddig elszigetelt vidéki könyvtárak sokat nyerhetnek, ha a távmásolás révén könnyen hozzáférhetnek a központi gyűjteményekhez.

/WAINER, M. A.: The use of facsimile equipment in an Illinois library network. = *Library Hi Tech, Consecutive Issue 16. 4. köt. 4. sz. 1986. p. 23–31.*

(Gonda László)

Könyvtári és tájékoztatástudományi képzés az USA-ban és Kanadában

A könyvtári és tájékoztatástudományi képzés Észak-Amerikában különböző szinteken folyik, és sokszínű. A technikai végzettség megszerzésétől a diploma, illetve doktori oklevél elnyeréséig egyre változatosabb kínálat jellemzi. A továbbképző kurzusok ugyancsak divatosak. Az egyetemeken és a főiskolákon kívül a könyvtári egyesületek, a könyvtárak és a magánszektort képviselő adatbank-előállító vállalkozások is kiveszik a részüket belőle.

Észak-Amerikában a "hivatásos könyvtárosság" első szakképzettségi szintjének általában a *Master of Library Science (MLS)* fokozat megszerzését szokták tekinteni. E fokozat elnyeréséhez szükséges és folyvást korszerűsödő oktatási programok között vannak olyanok, amelyek összhangban vannak az *Amerikai Könyvtári Egyesület (American Library Association = ALA)* ún. *Akkreditációs Bizottsága (Committee on Accreditation = COA)* által elvárt követelményekkel, mások azonban nincsenek.

Jelenleg mintegy 60 – COA által elfogadott – oktatási program van Észak-Amerikában, ebből 7 Kanadában, a többi pedig az USA-ban. Míg Kanadában az MLS-fokozat megszerzéséhez négy egyetemi-főiskolai szemeszter szükséges, addig az USA-ban ehhez kettő is elegendő. Az ALA által jóváhagyott követelményeket tehát igen rugalmasan alkalmazzák.

Amiről az elnevezések beszélnek

A képzés terén érvényesülő tendenciákról sok mindent elárulnak a terminológiai változások. Mindinkább *tájékoztatói, tájékoztatástudományi, tájékoztatószervezési* jelzővel is kiegészül, sőt egyes esetekben a könyvtári jelző egyszerűen elmarad az intézmények elnevezéséből.

Egyesek szerint a tájékoztatástudomány a könyvtártudomány mellett oktatható, mások szerint a két tudomány egy és ugyanannak a dolognak egymást szervesen kiegészítő két része. Azokban a tanintézetekben, ahol nyíltan "felesküdték" az információtudományra, nemcsak könyvtári munkára képesítettek, hanem az egyéb helyeken folyó információs feladatok ellátására is. Természetesen a nevüket meg nem változtató intézmények programjai sem maradnak érintetlenül.

Általánosan elfogadott nézet, hogy a referenzmunka, a katalógizálás, a szerzeményezés stb. előadásában megfelelő helyet kell kapniuk az automatizálás, illetve a gépi alkalmazások ismereteinek.

Interdiszciplináris törekvések

A könyvtári és az informatikai ismeretek oktatásában érvényesülő tendenciákat jól illusztrálják a kö-

vetkező példák.

A *Pittsburghi Egyetemen* az MLS oktatási programja mellett évek óta folyik interdiszciplináris informatikai oktatás, mégpedig a magiszteri és doktori fokozatok megszerzésének lehetőségével. 1981-től külön képzés is folyik a számítógépes rendszerekben dolgozók részére, bachelor fokozatú képesítést kínálva. Nincs kizárva, hogy ez utóbbi a későbbiekben felvételi előfeltétel lesz az MLS-programban való részvételhez.

A *Drexel Egyetem* könyvtárosképzése keretében ma a bachelor, az MLS és a doktori képesítés egyaránt megszerzhető. A bachelor fokozatot a tájékoztatástudományi képzésben lehet elérni. Ennek kapcsolata az MLS-programmal még nem tisztázódott egészen.

A *Minnesotai Egyetem* úgy döntött, hogy megszünteti az MLS-programot, mivel egy másik tanszék oktatási programja lehetőséget nyújt a tájékoztatástudományi bachelor, master és doktori fokozat elnyerésére.

Az USA-ban számos könyvtárosképző intézmény olyan speciális "undergraduate" programot hirdet meg, amely mintegy előfeltételül szolgál az MLS-programokban való részvételhez.

A kanadai törekvésekre jellemző példa a *Torontói Egyetemé*, amely a könyvtárosképzésben az MLS- és a doktori fokozat megszerzését teszi lehetővé, de tervezi egy külön tájékoztatástudományi magiszteri fokozat (MIS) bevezetését is (az MLS megtartása mellett).

A *Ryerson Műszaki Egyetem* megszüntette könyvtártechnikusi programját, és tájékoztatási tanulmányokat vezetett be helyette. Más felsőoktatási intézmények is hasonlóan járnak el. Vannak, akik ezt az új lehetőséget úgy tekintik, mint a már megszerzett MLS-fokozatuk kiegészítését.

Specializálódás

Az MLS-fokozatot nyújtó oktatási programban megfigyelhető bizonyos specializálódás is, mint új tendencia. Így keretében itt-ott levéltár-szervezési, illetve jogi, egészségügyi, orvosi szakkönyvtárosképzés bontakozik ki, bár ezek a formációk egyes helyeken az MLS-programtól elkülönülten is előfordulnak. Mindenesetre a kanadai *University of British Columbia* könyvtárosképző karának névváltoztatásában is tükröződik ez a tendencia (*School of Library, Archival and Information Studies*).

Mind Kanadában, mind pedig az USA-ban külön figyelmet fordítanak a tanár-könyvtárosok képzésére. Elvárják tőlük, hogy a nevelői képesítés mellett az MLS-fokozatot is megszerzessék. A súlypont azonban a nevelői képesítésen van.

Az MLS státusát érintő törekvések

E fejlődési tendenciák következtében központi kérdéssé vált, hogy az első "hivatásos", azaz master fokozatot nyújtó oktatás általános jellegű maradjon-e, vagy még nagyobb mértékben adjon helyet a szakosodásnak. Sokan hangoztatják, hogy ki kellene alakítani egy közös törzsanyagot a különböző könyvtárosi, illetve tájékoztatási programok számára, amelynek megbízható elsajátítását mindenkiktől meg kellene követelni, aki a szóban forgó fokozatot szakosodással vagy anélkül meg akarja szerezni. Más kérdés, hogy egy évszázaddal *Melvil Dewey* első amerikai könyvtárosképző iskolájának megnyitása óta még mindig tart a vita arról, hogy egyáltalán van-e ilyen törzsanyag.

További vitatéma, hogy a könyvtárosképző intézmények hallgatóinak elméleti vagy gyakorlati ismereteket nyújtsanak-e elsősorban. Az alkalmazók általában az utóbbiakat tartják fontosabbnak, viszont a felsőoktatási környezetben működő könyvtárosképző karok az előbbi felé hajlanak. Egyesek azon a véleményen vannak, hogy a nagyobb tudományos könyvtárak részére az MLS-nél fontosabb valamely egyéb szaktudományi területen felsőfokú ismeretek szerzése. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy az észak-amerikai könyvtárosképző intézmények hallgatóikat elsősorban azok közül toborozzák, akik könyvtári tanulmányaik megkezdése előtt már szereztek bachelor, master vagy doktori fokozatot más szaktudományban, és még jelentős könyvtári tapasztalatokra is szert tettek.

A továbbképzés kérdése

Nem egyértelmű a könyvtárosképző intézmények feladata a továbbképzés terén. Vannak, akik helytelenítik ezt a szerepet. Viszont arra is van példa, hogy az egyetem vezetősége szívesen ruház ilyen feladatokat a könyvtárosképző karra. A Halifaxi *Dalhousie Egyetem* pl. vállalja a környező területek könyvtárosainak továbbképzését. Más helyeken viszont nem merül fel ilyen igény a könyvtárosképző intézményekkel szemben.

Egyéb kérdések

A fejlődési törekvések szempontjából jelentős a *Könyvtári és Tájékoztatóstudományi Oktatási Egyesület* (*Association for Library and Information Science Education = ALISE*) és az *ALA Akkreditációs Bizottsága* által rendezett 1984. évi chicagói konferencia, amely az akkreditációs eljárás jelenlegi gyakorlatát és a jövőben szükséges változásokat vi-

tatta meg. A központi kérdés az volt, hogy az ilyen szakmai egyesületek, mint amilyen az *Amerikai Tájékoztatótudományi Társaság (American Society for Information Science = ASIS)*, a *Szakkönyvtárak Egyesülete (Special Libraries Association = SLA)*, az *Orvostudományi Könyvtárak Egyesülete (Medical Library Association = MLA)* stb., az ALA mellett hogyan vonhatók be a programok jóváhagyásába. Erre, illetve a továbblépés előkészítésére egyesületközi szervezetet kívánnak létrehozni. Az, hogy a programokat jóváhagyó eljárás hogyan alakul, feltételezhető kérdés, mert közelről érinti az oktatás tartalmát, amelynek kialakításánál a könyvtári/tájékoztatói hivatás speciális igényeit egyként figyelembe kell venni, mégpedig a kor követelményeinek megfelelően. Aztán: számot kell vetni a munkáltatók igényeivel. Annál inkább, mivel a recesszió kíváncsivá teszi őket az iránt, hogy mire, mennyire alkalmas emberekre fordítják a pénzüket. Fel kell ismerni azt is, hogy az automatizálás előrehaladásával sok olyan feladat lesz, amelyet korábban felsőfokú végzettségűek láttak el, ám a jövőben ellátásukhoz technikus, sőt adminisztratív munkaerők is elegendők lesznek. A könyvtártechnikusi oktatási programok Észak-Amerikában máris az érdeklődés hom-

lokterébe kerültek, egyre több felsőoktatási intézmény indít ilyen szintű oktatást. Miközben a változó társadalmi környezet új szükségleteivel a könyvtárosképző intézményeknek és a könyvtáraknak is számot kell vetniük, attól nem kell tartaniuk, hogy a jövő a "papír nélküli társadalomhoz" fog vezetni. Feltétlenül megmaradnak a hagyományos feladatok többek között a gyermekek és az ifjúság részére. Észak-Amerika népe foglalkozását gyakrabban fogja változtatni, mint korábban, ezért az élethossziglan tartó tanulás, az újraképzés igényei is feladatokat rónak majd a könyvtárakra. Végül: a hagyományos szórakozási igények kielégítése ugyancsak könyvtári feladat marad. Az Észak-Amerikában meglévő nagyarányú írástudatlanság, a folyamatos bevándorlás szintén a könyvtárak szükségessége mellett érvel.

/HORROCKS, N.: North American trends in library and information science. An overview is provided of library and information science education in the United States and Canada. = Canadian Library Journal, 43. köt. 5. sz. 1986. p. 293–296./

(Balázs János)

Videó a tudományos és felsőoktatási könyvtárakban

Az NSZK-beli egyetemi és főiskolai könyvtárak 1986-ban, az *Oldenburgi Egyetemen* tartott szekcióülésén a videó mint új típusú információhordozó eszköz állt az érdeklődés középpontjában. Szükségük van-e a könyvtáraknak hagyományos szolgáltatási körük kibővítésére, új audiovizuális szolgáltatások bevezetésére? Becsukhatják-e a szemüket a könyvtárosok az egyre korszerűbb és a fogyasztói elektronika piacán szédületes sikereket arató audiovizuális dokumentumok sokasága láttán — hiszen ma többnyire ez a gyakorlat —, vagy vállaljanak magukra újabb feladatokat? Ez a dilemma a tudományos könyvtárakat is érinti. Bebizonyosodott, hogy az egyetemeken és főiskolákon az audiovizuális ismeretközlés gyakran hatékonyabb az írott jegyzetknél, a hagyományos előadásoknál. Azokon az egyetemeken és főiskolákon, ahol nem hívtak életre külön szervezetet az audiovizuális eszközök oktatási célú felhasználására (Audiovisuelles Medienzentrum = AVMZ), a videó mint új információhordozó a könyvtárakban található otthonra.

Mialatt az NSZK közművelődési könyvtáraiban pedagógiai és módszertani viták rabolják az időt,

külföldön — pl. *Angliában* — a könyvtárak új bevételi forrást látnak a videóban. Felméréseik azt bizonyítják, hogy a felhasználók igénylik a videót, s ha egy könyvtárban videoszolgáltatás is van, akkor megnő a vonzereje, látogatottsága. Angliában a videokazetták megvásárlását a könyvtárak saját forrásaikból előlegezték meg, de kiadásuk a kölcsönzési díjakból rövid idő alatt megtérültek. *Skóciában* pl. a falkirk-i körzeti könyvtárban 1981-ben létrehozott videotár 1986-ban már 1780 egységet tartalmazott. A bevételek lehetővé teszik a videokölcsönző fenntartását. Mivel a könyvtárakban is egyre inkább a vállalkozói szemlélet érvényesül, a videokinálatnak csábítósnak kell lennie, hogy nyereségesek legyenek. Ezért meglepő, hogy a sikerlisták címei és a gyermekprogramok mellett tudományos igényű és színvonalú felvételeket gyűjtenek, és kölcsönözni is tudnak. Aberdeenben sikeresen működik egy olyan közművelődési könyvtár, amely kizárólag tudományos és ismeretterjesztő videofelvételeket kölcsönöz.

Az NSZK-ban az üzleti videokölcsönzők a nyolcvanas évek elején jelentek meg tömegesen.